

“Geef jongeren en begeleiders in ‘besloten’ instellingen meer perspectief”

Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties stelt nieuw jaarverslag voor in Vlaams Parlement

‘Deze jongeren worden in mindere of meerdere mate beperkt in hun vrijheid om mee te draaien in het gewone leven. Omdat ze een delict pleegden of omdat hun eigen veiligheid en ontwikkeling in gevaar is. Die vrijheidsbeperkingen zijn erg ingrijpend in een jong mensenleven. Net omdat ze nog jong zijn, omdat er nog een heel leven voor ze ligt, is de bejegening van die jongeren en het respect voor hun rechten zo belangrijk. Ook zij verdienen kansen, ook al maakten sommigen fouten. Ik ben blij met onze Commissie van toezicht die de uitdagingen voor de gemeenschapsinstellingen, voorzieningen veilig verblijf en Vlaams Detentiecentrum schetst om jongeren beter tot hun rechten te laten komen. Hun bevindingen zijn duidelijk: sommige voorzieningen moeten hun koers aanhouden, terwijl andere moeten versnellen. Want er doen zich nog altijd situaties voor die de rechten van jongeren onder druk zetten. En ook de overheid heeft daarin een verantwoordelijkheid én een rol te spelen.

Caroline Vrijens, voorzitter van de CVTJ en Vlaams kinderrechtencommissaris

De gemeenschapsinstellingen en voorzieningen veilig verblijf zijn continu in beweging: het landschap, de populatie en de wetgeving veranderen. In 2023 deden instellingen en voorzieningen inspanningen om jongeren zo goed mogelijk te begeleiden en hun werking verder af te stemmen op de noden en rechten van jongeren. Heel wat maandcommissarissen zien positieve evoluties en merken dat de voorzieningen iets deden met hun signalen.

Al zijn er duidelijk verschillende snelheden tussen de voorzieningen.

En de verbeteringen en de vooruitgang die geboekt werd, zijn heel broos door de grote druk op de leefgroepen door personeelwissels, personeelstekort en de soms zware zorgnoden van jongeren. Druk die zich zowel bij begeleiders als jongeren laat voelen.

Jongeren missen soms perspectief en duidelijkheid. Over de regels, over de duur van kamermomenten, over hun schooltraject en vooral ook over hun vervolgentraject na de instelling. Dat weegt op hun welzijn en motivatie. Jongeren in het Vlaams detentiecentrum moeten kansen blijven krijgen. Dat stelt de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties vast in haar Jaarverslag 2023.

‘Ik zag er ook steeds meer jongeren die er helemaal niet thuishoren. Jongeren met beperkte cognitieve vaardigheden. Niet-begeleide minderjarigen, die misschien wel een feit gepleegd hebben, maar vaak om te overleven. Jongeren die getraumatiseerd en angstig zijn, die de taal niet kennen. Zij hebben een heel ander soort hulp nodig.’ *Een maandcommissaris*

De Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties brengt elk jaar verslag uit over het leven van jongeren in een voorziening met een mandaat tot geslotenheid. Op basis van de bezoeken van haar maandcommissarissen aan gemeenschapsinstellingen, voorzieningen veilig verblijf en het Vlaams Detentiecentrum formuleert ze aanbevelingen om de rechten en de belangen van jongeren te versterken.

Geboekte vooruitgang is broos en gaat in verschillende snelheden

Stappen in de goede richting

In 2023 stelde de Commissie vast dat heel wat voorzieningen hard investeren in een positief leefklimaat in de leefgroepen. Bij jongeren laat dat zich vooral voelen in hun waardering voor de 'juiste' ondersteunende houding van begeleiders die tijd voor hun maken.

'Mijn individuele begeleider is echt de max. Het is een heel behulpzame persoon, met een warm hart.'
Een jongere in een gemeenschapsinstelling

Ook het ruimere aanbod aan activiteiten, soms in samenwerking met externe organisaties, wordt erg gesmaakt en als zinvol ervaren.

In sommige voorzieningen waar jongeren vorig jaar klaagden over te veel uren op kamer zitten, bedenken leefgroepen oplossingen, zoals begeleiders *poolen*, zodat jongeren tijdens teamvergaderingen niet of minder in hun kamer moeten blijven.

Op het vlak van onderwijs wordt op sommige plekken gezocht naar lesinhoud die meer op maat is van de jongeren.

'Sinds enige tijd zijn we echt doorgedreven aan het werk richting een volledig onderwijstraject met de meisjes.' *Een begeleider in een voorziening veilig verblijf*

Er wordt sterk ingezet op de samenwerking met de vroegere thuishoofschool of externe scholen. Sommige leraars brengen leermateriaal naar de jongeren of halen ze op om ze mee te nemen naar school.

We zien dat er verder stappen gezet worden op het vlak van de preventie en zorg rond afzondering. Voorzieningen werken met de richtlijnen over vrijheidsbeperkende maatregelen van de Vlaamse overheid en zetten stappen om die om te zetten in praktijk.

Verschillen in aanpak en rechtsbescherming

Mandaat tot geslotenheid vraagt meer ondersteuning, supervisie en intervisie

De diversiteit tussen voorzieningen is enorm groot. Voor sommige voorzieningen zijn er nog serieuze stappen voorwaarts te zetten naar meer respect voor de rechten van de geplaatste jongeren.

Zo zien we bijvoorbeeld in de voorzieningen veilig verblijf die nog maar recent gestart zijn dat er enorm veel verschillen zijn in aanpak. Bijvoorbeeld in de aanpak van fugue. Sommige voorzieningen grijpen fugue aan om met de jongere in dialoog te gaan, andere treden sanctionerend op. Of de verschillen in al of niet verplichte kamermomenten. De ene voorziening gaat voor opgelegde kamermomenten. Andere leggen geen kamermomenten op. De jongere beslist daar zelf wanneer hij naar zijn kamer wil of rust nodig heeft. Belangrijk is – ook vanuit het recht op gelijke behandeling van jongeren – dat daar verder werk van gemaakt wordt. Niet elke voorziening moet op dezelfde manier werken, maar de rechten van jongeren moeten wel gerespecteerd worden en de voorzieningen moeten expertise inwinnen.

De commissie vraagt meer intervisie en supervisie in voorzieningen veilig verblijf.
De overheid moet nog meer aansturen op expertise-uitwisseling, overleg en afspraken tussen de voorzieningen en ze extra ondersteunen in hun opdracht en om de rechten van jongeren waar te maken.

Richtlijnen vrijheidsbeperkende maatregelen moeten toegepast worden

Ook in 2023 vertelden de jongeren aan de maandcommissarissen over afzonderingen met geweld. Jongeren zijn getuige of zijn zelf slachtoffer van afzondering onder dwang. De commissie noteerde enkele ernstige incidenten en volgde de aanpak van de voorziening op.

De commissie vraagt om afzondering en fixatie zoveel mogelijk te voorkomen. Dat laat onuitwisbare herinneringen en trauma's na. Het perspectief van de jongere krijgt een knauw, zijn traject wordt weer doorbroken.

Grote druk op leefgroepen

Sommige maandcommissarissen zagen het voorbije jaar dat – ondanks alle inspanningen – het leefklimaat te lijden had van de grote druk op leefgroepen. Die druk is het gevolg van het personeelstekort, de vele personeelwissels en de soms zware zorgnoden van jongeren die de draagkracht en expertise van het team overstijgen. Vernieuwingen moeten soms tijdelijk wijken, omdat de leefgroepen alle zeilen moeten bijtrekken om overeind te blijven. Dat maakt de positieve evolutie die leefgroepen doormaakten broos en kantelbaar.

‘De vorige keer ontmoette ik een begeleidster die met veel passie sprak over haar werk met de meisjes, maar ze heeft nu ontslag genomen. Ook een andere begeleidster die ik toen zag, is vertrokken. Het is duidelijk dat het niet vanzelfsprekend is om goed te begeleiden. Vaak is het brandjes blussen. Omgaan met verbaal en fysiek geweld, en voortdurend jezelf in vraag stellen. Samen met collega’s proberen kwaliteit te bieden, en ondertussen twijfelen of ze echt het verschil kunnen maken.’ *Een maandcommissaris*

Zo ontmoetten de maandcommissarissen geregeld jongeren die er niet thuishoren zoals jonge kinderen vanaf 10 jaar in veilig verblijf en 12 jaar in de gemeenschapsinstellingen, jongeren met trauma’s of complexe problematieken.

Begeleiders zeggen dat ze niet altijd de zorg op maat kunnen bieden die jongeren nodig hebben of dat ze niet altijd de nodige veiligheid en nabijheid kunnen bieden. Jongeren zitten soms langer in hun kamer omdat de begeleiding nog bezig is met een jongere die extra individuele aandacht vraagt. Er is minder tijd over voor individuele begeleiding van de andere jongeren en minder tijd om conflicten te de-escaleren. Ze kunnen ook vaak nog te weinig rekenen op stevige bruggen tussen hun voorziening en de geestelijke gezondheidszorg.

In 2023 kwam de politie minstens drie keer tussenbeide in een voorziening. Jongeren vertelden hoe dat niet altijd gebeurde op een manier die hun waardigheid en integriteit beschermde.

Een meisje vertelde aan de maandcommissaris dat ze zonder kleren in afzondering gezet werd. De commissie nam contact op met de voorziening. De directeur vertelde dat het meisje onder dwang tot op haar ondergoed gefouilleerd werd door vrouwelijke politieagenten. De voorziening had na het incident onmiddellijk overleg met de politie en pleitte voor een meer voorzichtige toepassing van de protocollen voor fouille onder dwang.

Vlaamse en Federale overheid moeten hun verantwoordelijkheid opnemen

- Zorg voor genoeg medewerkers, middelen en ondersteuning voor de begeleiding van jongeren.
- Zorg dat jongeren met ernstige psychiatrische problemen toegang hebben tot gespecialiseerde zorg, in plaats van ze in gemeenschapsinstellingen te plaatsen.
- Zorg voor heldere samenwerking met de politie zodat die in noodsituaties kan interveniëren op een menswaardige en kindvriendelijke manier.

Jongeren hebben perspectief nodig, zowel tijdens hun verblijf als voor de toekomst

Zowel de voorzieningen als de overheid hebben daar een rol in te spelen.

Perspectief in hun dagelijks leven in de voorziening

Hoelang nog in mijn kamer?

Niet weten hoe lang je alleen in je kamer moet blijven, kamermomenten die plots opgelegd worden of eerder starten of langer uitlopen: het roept ergernis en frustraties op bij geplaatste jongeren. Jongeren vragen duidelijke en overzichtelijke leefregels.

Duidelijkheid over duur en timing van kamertijd

Geef jongeren duidelijke informatie over de leefregels en leef ze zelf ook na. En ga regelmatig in dialoog met jongeren over dagindeling, regels, zakgeld en gsm-gebruik.

Hoelang nog voor ik mijn vriendin of familie zie?

Om jongeren perspectief te geven en ze te blijven motiveren, is ook de vrije tijd en contact met familie en bezoek heel belangrijk.

Contact met familie, goed voor nu en later

Faciliteer familiebezoeken op een creatieve manier, en waarborg rust en intimiteit. Wees flexibel met bezoeken, zodat ouders die van ver komen of andere verplichtingen hebben, ook de kans krijgen om tijd door te brengen met hun kinderen.

We vragen aan de jeugdrechters om de vraag naar contact met vrienden en liefde van meet af aan in overweging te nemen, behalve als het de veiligheid en integriteit van de jongeren in het gedrang brengt.

Leerstof en lessen waarmee ik verder kan

Kwaliteitsonderwijs is cruciaal om jongeren perspectief te geven. De commissie stelt vast dat het echt een verschil maakt als daar meer aandacht voor is. Nog te vaak is het onderwijsaanbod heel beperkt, kunnen jongeren met het onderwijs dat ze volgen geen kwalificatie behalen en zitten er breuken in het schooltraject van jongeren.

Kwaliteitsonderwijs, pijler voor de toekomst

Het is belangrijk om voor elke jongere na te gaan of een volwaardig onderwijstraject via de thuischool mogelijk is en als dat niet kan, volwaardig onderwijs aan te bieden in de instelling.

Verder moet er een duidelijk en ambitieus regelgevend kader voor het onderwijs van jongeren in de gesloten instellingen uitgetekend worden met genoeg leerkrachten.

Gebrek aan toekomstperspectief: wat na dit verblijf?

Jongeren zeggen dat ze in de gemeenschapsinstelling of de voorziening veilig verblijf moeten blijven (lang) nadat het doel van hun verblijf daar bereikt is. Sommigen kunnen niet vertrekken naar een andere plek, zoals een open voorziening, een psychiatrische instelling of een eenheid zelfstandig begeleid wonen, omdat er lange wachtlijsten zijn. Ze weten niet waar ze aan toe zijn, hoe hun nabije toekomst eruitziet en dat vreet aan hun motivatie en betrokkenheid.

Het doet ook een beroep op de veerkracht van begeleiders om dat gebrek aan perspectief bij de jongeren te helpen dragen en op te vangen.

Maak dringend werk van de vervolgtrajecten voor de jongeren

Fundamenteel is dat de overheid structureel zorgt voor meer aanbod in de jeugdhulp zodat jongeren op tijd kunnen overgaan naar een open voorziening of naar een kinderpsychiatrische dienst of een voorziening voor jongeren met een handicap als dat nodig is.

Jongeren in het detentiecentrum hebben ook recht op re-integratie

In het Vlaams Detentiecentrum – een aparte vleugel van de gevangenis van Beveren – verblijven jongeren die uit handen gegeven zijn. Ze pleegden feiten voor hun achttiende waarvoor ze als volwassenen berecht worden. Die jongeren hebben het gevoel dat er te weinig gewerkt wordt aan hun detentietraject en aan hun re-integratie. Terwijl de Commissie vaststelt dat via onderwijs op een positieve manier werken met de jongeren die daar verblijven, perspectief biedt en de hoop op hun re-integratie voedt.

Nieuw decreet rechtspositie van de minderjarigen in de jeugdhulp zal rechten van die jongeren verder te versterken

De Commissie van Toezicht blijft zich inzetten om het welzijn te verbeteren van jongeren in gemeenschapsinstellingen, voorzieningen veilig verblijf en het Vlaams Detentiecentrum, en om hun rechten te respecteren. Ze verwelkomt het nieuwe decreet dat woensdag 27 maart 2024 ter stemming voorligt in het Vlaams Parlement. Het is een stap vooruit om de rechten en belangen van jongeren in de jeugdhulp te garanderen.

Het nieuwe decreet op de rechtspositie van minderjarigen in de jeugdhulp belooft belangrijke verbeteringen, onder andere op het gebied van privacy, onderwijs en re-integratie na verblijf in gesloten instellingen. De Commissie kijkt hoopvol uit naar de toepassing van dat decreet om de rechten van jongeren verder te versterken. En zal met dat nieuwe kader aan de slag gaan in haar toezichtsovername.

Einde bericht

Het volledige jaarverslag kunt u downloaden op www.cvtj.be

Interview met Caroline Vrijens, voorzitter van de Commissie van Toezicht en kinderrechtencommissaris?

Contacteer Hilde Cnudde

hilde.cnudde@vlaamsparlement.be

Mobiel: 0473-98 04 07 – Algemeen: 02-552 98 00

Meer info over de CVTJ: Leen Ackaert, secretaris ad interim Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties

leen.ackaert@vlaamsparlement.be

Mobiel: 0471 220 230

Dit is de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties

De Commissie, dat zijn 23 vrijwillige maandcommissarissen die elke maand op bezoek gaan in de gemeenschapsinstellingen en voorzieningen veilig verblijf in Vlaanderen en in het Vlaams Detentiecentrum.

De maandcommissarissen zijn vrijwilligers die het reilen en zeilen in de voorziening opvolgen. Ze praten er met jongeren en begeleiders. Ze luisteren naar wat er leeft, naar wat jongeren bezighoudt. Zo waken ze mee over de rechten van de jongeren.

De maandcommissarissen komen in voorzieningen met een mandaat tot geslotenheid:

- Gemeenschapsinstellingen: 315 plaatsen
- Vlaams Detentiecentrum: 8 plaatsen
- Private voorzieningen voor veilig verblijf: 163 plaatsen in 21 organisaties, verspreid over Vlaanderen. Bijna alle organisaties zijn operationeel. [<https://www.jeugdhulp.be/professionelen/themas/veilig-verblijf>]

In maart 2023 is het decreet Jeugddelinquentierecht volledig in werking getreden, waardoor jongeren in verontrustende situaties – behalve bij een time-out – niet langer verblijven in de gemeenschapsinstellingen. Die zijn nu alleen bedoeld voor jongeren die een delict gepleegd hebben of ervan verdacht worden.

De bevoegdheid van de Commissie van Toezicht voor de Jeugdinstanties is in juli 2023 uitgebreid naar de voorzieningen voor kinderen en jongeren met ernstige gedrags- en emotionele problemen (GES+ voorzieningen en GES+ typemodules). Er komen dit jaar extra maandcommissarissen bij om die voorzieningen te bezoeken.

De Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties is ingebed in het Kinderrechtencommissariaat.